

НОВІ ІДЕНТИЧНОСТІ: РЕАЛЬНОСТЬ ПЛЮРАЛІСТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА, ЧИ ГРА НА РОЗКОЛ?

В. Є. Савка

*Національний університет “Львівська політехніка”,
вул. Коновальця, 4, м. Львів, 79013
savka123@ukr.net,*

М. В. Школяр

*Національний університет “Львівська політехніка”,
вул. Коновальця, 4, м. Львів, 79013
shkolyar.maryana@gmail.com*

Проаналізовано внутрішні чинники та інспіровані ззовні причини регіоналістських, іредентистських і сепаратистських рухів у сучасній Україні. Серед загроз для національної безпеки та самого існування країни як єдиного цілого виділяються проблеми, пов'язані із відмінностями між етно-, мовно-, соціокультурними та іншого роду ідентичностями жителів різних регіонів. В умовах несприятливого соціального клімату в державі та тотальної недовіри до владних інституцій ці відмінності використовуються як певними колами регіональних еліт, так і сусідніми державами з метою провокування розколу країни.

Здійснено аналіз комплексу внутрішніх українських проблем, які формувалися протягом тривалого часу та стали чинниками формування різних, часто протилежних, ідентитетів громадян у різних регіонах України. Відстежено тенденції динаміки ідентитетів жителів Галичини та Донбасу на основі матеріалів емпіричних соціологічних досліджень, проведених упродовж 1994-2015 рр. дослідницькими групами зі Львова і Луганська.

Виділено варіанти загроз монолітності країни, породжених різними видами регіоналістських та іредентистських течій. Описано форми вияву відцентрових та сепаратистських рухів в сучасній Україні у достатньо широкому діапазоні: від фентезійних мікродержавних утворень (самопроголошене в одному з сіл Чернігівщини “сударство” “титульного суверенного народу”) до найбільш відомих сепаратистських Донецької та Луганської псевдореспублік.

Через призму можливих загроз цілісності країни розглянуто спроби реконструкції певних історичних локальних спільнот та формування на їх основі не лише культурницьких, але і громадсько-політичних рухів, які потенційно можуть перерости і у

сепаратистські, з претензіями на творення власної державності: русинські течії на Закарпатті, історико-культурницькі експерименти з поновлення галицької спільноти, яка “азнала поразки в результаті завоювання галицького князівства волинськими агресорами в XIII ст.” та інші.

Здійснено порівняння природи українських регіоналістичних рухів із позірно подібними в інших європейських країнах (Ліберленд, Кабуто автономістські рухи у польській Сілезії й в італійських регіонах Ломбардія і Венето). З’ясовано, що причинами регіоналізмів в Європі зазвичай є відновлення елементів колишньої державності або прагнення до економічного добробуту. В результаті ці регіональні рухи прагнуть до більшої суб’єктності та самостійності, розширення автономії в межах існуючих державних утворень, а не до приєднання до іншої держави, котра і стимулює ці рухи, як у випадку загарбання Росією східних територій України та Криму.

Акцентовано увагу на факті, що відцентрові, регіональні та іредентистські рухи, які нині актуалізувалися в Україні, є наслідком ігнорування та недооцінювання центральною владою конфліктогенного потенціалу ряду регіонально локалізованих ідентичностей (реальних етнічних, субетнічних, чи штучно сконструйованих псевдоетнічних), несприйняття ряду дій центральної влади, а також пропагандистської діяльності регіональних еліт та сусідніх держав, зацікавлених у послабленні консолідуючих ідентитетів, а, відповідно – порушенні цілісності країни. Обґрунтовано потребу культивування в суспільстві об’єднаних ідентичностей, якими у сучасних плюралістичних суспільствах могли б стати власне громадянські у широкому їх розумінні ідентичності, а не регіональні чи етнічні.

Ключові слова: ідентичність, регіоналізм, сепаратизм, консолідація суспільства.

Постановка проблеми. Актуальні глобальні та регіональні (локалізовані переважно у Центрально-Східній Європі та власне всередині України) виклики суттєво загострили давню проблему нашого суспільства: пошук шляхів його консолідації. Серйозні відмінності у практично всіх суспільно важливих сферах, які існують у різних регіонах країни, провокуються, в тому числі і наявністю суттєво різних етно-, мовно-, соціокультурних та іншого роду ідентичностей їхніх жителів.

Соціокультурна строкатість регіонів України, а отже і наявність різних ідентичностей у їхніх жителів, не є унікальною серед сучасних суспільств. Різниця у ряді самоідентифікацій, а отже і у світоглядних позиціях італійців Півдня та Півночі, буде подекуди глибшою, ніж між жителями Галичини й Донбасу. А етнічний склад сучасних Франції чи Бельгії, різноманітність діалектів та мов, якими розмовляють жителі різних регіонів цих країн, засвідчує неабияку різноманітність їхніх ідентитетів. Тим не менше, Україна в 2018 р. серед 155 держав, що фігурують у так званому рейтингу щастя, котрий щорічно складає Мережа Організації Об’єднаних Націй з питань сталого розвитку, посідає 132 місце. Бельгія, наприклад, на 16-й, а Франція – на 23-й позиції [18]. Очевидно, однією з причин такої ситуації є не стільки наявність відмінностей, навіть суттєвих, між жителями різних регіонів цих країн, а наявність, чи навпаки, відсутність у них, чи недостатній розвиток єдиних, назвемо їх стрижневими, об’єднаних ідентитетів.

Цілком очевидно, що затяжні економічні проблеми в нашій країні та зубожіння більшої частини громадян не сприяють формуванню позитивного соціального клімату в суспільстві, вносять у нього нові розколи. Це, відповідно, ускладнює пошук шляхів до єдності. Однак досвід розвитку не лише нашої держави переконує в тому, що вирішення

соціально-економічних проблем суспільства саме по собі ще не є гарантією духовно-культурної гармонізації та консолідації суспільства, з одного боку, а з іншого: власне наявність “об’єднуючого стрижня”, яким може стати, зокрема, наявність спільних ідентитетів, які стосуються визначальних сфер життя, у більшості жителів країни може бути суттєвим чинником об’єднання громадськості навколо знаходження шляхів виходу із найскладніших ситуацій.

Нині ж розвиток українського соціуму позначений низкою загрозливих тенденцій: дефіцит солідарності, довіри до державних інституцій, взаємної довіри між громадянами, нерозвиненість горизонтальних зв’язків у суспільстві, слабкість спільних цінностей і невизначеність цілей, прогресуюча атомізація нашого соціуму. Серед чи не найбільших загроз для національної безпеки та самого існування країни як єдиного цілого є проблеми, пов’язані із відмінностями між її регіонами, які у своїх крайніх виявах доходять до проявів сепаратизму та іредентизму. Зауважимо, що зазначені тенденції є наслідком як зовнішніх впливів, так і внутрішньоукраїнських проблем, які спричинили підвищений інтерес до регіоналістики серед науковців та політичної еліти країни. Їхній комплекс формувалася і набував свого сучасного змісту протягом тривалого часу. Серйозні наукові дослідження в галузі регіоналістики, зокрема соціологічний аналіз проблем регіонів у руслі сучасних наукових парадигм, з’явилися в Україні фактично в кінці минулого століття. Фоном для цих досліджень, з одного боку, стала актуалізація питань, пов’язаних із розгортанням у всьому цивілізованому світі процесів глобалізації vs глокалізації, а з іншого, -- *соціоекономічні*, які провокувалися нерівномірним розподілом продуктивних сил на території країни, домінуванням важкої добувної і сировинно орієнтованої промисловості на сході та півдні країни при водночас відносно невеликій кількості крупних промислових гігантів у центрі та на заході. Промислове виробництво, зосереджене на Правобережжі, за умов браку великих покладів корисних копалин, традиційно розвивалося як орієнтоване на виробництво продукції з відносно високим рівнем доданої вартості (машино- та приладобудування, електронна промисловість), а також легка і харчова та промисловість зазнали найбільших втрат у часи переходу до ринкової економіки. Це пояснювалося, з одного боку, невисокою конкурентною здатністю українських товарів на зовнішніх ринках, а з іншого – різким падінням внутрішнього ринку, спричиненим кризовими явищами в господарюванні та зубожінням громадян у пострадянські часи. Відповідно, склалася ситуація певного роду деіндустріалізації на заході та у центрі країни (із формуванням відповідних ідентитетів активістського штибу, зорієнтованих на актуалізацію власного потенціалу громадян, незалежних від позірної патерналістських дій працедавців на великих підприємствах) при збереженні, хоча і частковому, сировинно орієнтованих промислових гігантів переважно на сході та півдні. Значну частину серед них склали підприємства гірничої та металургійної промисловості. Відносно низька собівартість їхньої продукції порівнянню зі світовими цінами, яка пояснювалася малою долею в ній доданої вартості та дешевизною робочої сили, дозволяла їм, навіть в умовах відставання у модернізації виробництва, не лише “утримуватися на плаву”, але й отримувати певний прибуток. У них концентрувалися значні маси найманих робітників, у середовищі яких, не без пропагандистського втручання місцевих еліт, підтримувалася пам’ять про “героїку праці”

радянських часів та “провідну силу суспільства – робітничий клас” із відповідним їм набором ідентитетів “радянської людини”, “трудівника” тощо. Водночас ці підприємства та зайняті на них працівники були поставлені у жорсткі рамки нових економічних реалій, повсякчас перебували під загрозою втрати роботи з причини невисокої ефективності застарілого виробництва із незначним рівнем конкурентоспроможності. Все це спричиняло відчутне нарощення в цих регіонах протестного потенціалу, який локалізувався у колективах великих підприємств. До того ж вони часто були єдиними у певному місті, так званими “містоутворюючими”, від яких напряму залежав стан і добробут всього міста. Саме тут зберігалися традиційні для пострадянського часу організаційні структури, які, хоча і формально мали презентувати інтереси найманих робітників, однак часто перебували під контролем адміністрації та державних чиновників. Про реальну роль цих структур у захисті інтересів їхніх членів свідчить неофіційна назва, яка міцно закріпилася за ними: “державні профспілки”. Так звані “незалежні” новостворені профспілки також достатньо часто потрапляли у таку саму ситуацію, не виконували свої прямі функції у повному обсязі, а отже і не могли стати реальним засобом обмеження всевладдя місцевих господарських та політичних еліт. І це також стало джерелом формування і відтворення ідентитетів “малої людини”, “твінтика, від якого ніщо не залежить” тощо. Внаслідок зростання недовіри громадян не лише до держави, а й до більшості публічних структур, протестний потенціал набував стихійного характеру та масово розповсюджувався у регіоні, а отже, сприяв становленню двох взаємно суперечливих тенденцій. З одного боку, йшла консолідація “знизу” значної маси людей, незадоволених економічною і соціальною політикою уряду та постійним падінням свого добробуту. З іншого – виникав химерний феномен одночасного росту їхньої відчуженості від публічної сфери, замикання у приватній та локальній системах при збереженні марних надій на допомогу від своїх трудових колективів чи державних структур. Ще однією причиною, яка посилювала ці тенденції та підживляла довіру громадян до легальних публічних інституцій, стало масове розповсюдження у регіоні впливу кримінальних угруповань, які не лише перебирали під свій контроль легальну економіку, а й формували доволі потужні тіньові економічні структури, прибутки з яких зміцнювали їхню могутність;

- *соціокультурні*, пов’язані передусім із концентрацією в промислових регіонах України населення з сусідньої Росії, переселеного в часи індустріалізації та особливо після Великого Голоду 1933 р. й у часи повоєнної відбудови. “Природним” наслідком цього стала масова русифікація місцевого українського населення, яка стимулювалася владою. Особливо активно вона розгорталася в радянські часи під лозунгом формування єдиного денационалізованого, а фактично русифікованого “радянського народу” із відповідними ідентитетами “радянської людини”, “інтернаціоналіста” та іншими однопорядковими. Відповідно, в країні створилася ситуація “двополюсності”: доволі різкі відмінності соціокультурного поля у її південно-східному регіоні (який піддався значній русифікації) та центральній і західній частинах країни (в яких краще збереглася національна традиція). На цьому фоні доволі успішно через відкриті східні кордони України “просочувалась” культиво-

вана в сучасній Російській Федерації суміш давніх російських та радянських міфів, об'єднаних імперською традицією, і знаходила благодатний ґрунт у середовищі населення суміжних з Росією регіонів, передусім Донбасу та Криму;

- *соціополітичні*, які принципово були наслідком соціоекономічних та соціокультурних відмінностей між “полюсовими” регіонами. Вони зводилися зазвичай до орієнтації південно-східних регіонів країни на консервування, продовження і зміцнення всебічних зв'язків з Росією, які залишилися у спадок від радянських часів і часто, принаймні у першому десятилітті нинішнього століття, поєднувалися із ностальгією за Радянським Союзом. Одночасно у центральному і західному регіонах країни достатньо чітко проявлявся принципово інший цивілізаційний вибір – європейського вектору розвитку.

Усе це відбувалося на фоні затяжної системної кризи у всій країні, де політичні еліти та новопосталі структури громадянського суспільства протягом більше ніж чверті століття після розпаду СРСР не спромоглися створити ефективні владні інституції модерного типу, виробити єдиний та зрозумілий план розвитку країни, забезпечити її єдність, зокрема, шляхом стимулювання формування об'єднаних ідентитетів для населення всіх регіонів країни. Стислою і комплексною характеристикою ситуації, яка складалася в Україні, можна, на наш погляд, вважати результати Всеукраїнського моніторингу Інституту соціології Національної академії наук. На запитання “Чи є сьогодні в Україні політичні лідери, які можуть керувати країною?” в роки президентських виборів відповіли тверде “ні”: у 1994 р. – 24,7 %, при 33,7 % “важко сказати”, 2004 р. 35,3 % при 36 % “важко сказати”, у 2010 р. – 30,3 % при 34,4 % “важко сказати”. За результатами опитування 2014 року (рік початку російської агресії) – 43,3 %, при 30,1 % “важко сказати” [10, с. 434]. Ще одним таким же комплексним та симптоматичним показником стану українського суспільства є назви двох монографій, підготованих провідними фахівцями цієї ж академічної установи, які красномовно говорять самі за себе: “Общество без доверия” за редакцією Е. Головахи, Н. Костенко, С. Макеєва (2014) [7] та “Стан сингулярності: соціальні структури, ситуації, повсякденні практики” за редакцією С. Макеєва та С. Оксамитної (2017) [11]. Наведені дані, емпірично зафіксовані та детально проінтерпретовані науковцями, є яскравим свідченням перманентної відсутності довіри в суспільстві протягом більше двадцяти пострадянських років, поперше, до її політичної еліти (як правлячої на цей момент, так і опозиційної) і, по-друге, до суперечливих, а отже, нестійких основних суспільних структур та інституцій, які діяли на макросоціальному рівні. Це неминуче штовхало пересічних громадян до пошуків стабільності передусім у вузькому приватному середовищі родини та друзів, до звуження кола їхньої соціальної активності, яке максимально розширювалось до рівня регіону проживання, а отже, виявлялося у зростанні вагомості приватно орієнтованих і регіональних ідентитетів та відповідному ослабленні громадянських, які частіше набували ознак декларативності, ніж ставали реально дієвими. Тим більше, що переважна більшість громадян країни залишалася мало мобільною, не мала стійких контактів поза своїм регіоном, не виїжджала з нього. За даними дослідження луганських соціологів

2014 р., 66,4 % населення Донбасу та 76,3 % населення Львівщини жодного разу не відвідували інший регіон [3], а отже і не завжди могли зрозуміти ситуацію в країні в цілому та навіть сусідніх регіонах зокрема. Одним із ефектів цього ставали підозра та недовіра до “чужих” і прагнення солідаризуватися із “своїми”. Навіть у ситуаціях вирішального для країни вибору як, наприклад, на президентських перегонах 2004 та 2010 рр., значна частина виборців Півдня та Сходу країни віддали голоси за В. Януковича, як такого, який хоч і мав кримінальний досвід, але був “своїм”, а отже, прийнятним для них кандидатом.

Цілком очевидно, що затяжна системна криза країни лише загострювала міжрегіональні суперечності та сприяла нарощенню тенденцій до взаємної недовіри, нерозуміння регіонами проблем одне одного. Як зазначила у квітні 2014 р. на круглому столі “Регіони України: що нас роз’єднує та що об’єднує? – погляди соціологів” професор О. Куценко: “Хоча більше половини опитаних громадян України не вважають відмінності між регіонами занадто глибокими, між тим третина опитаних дає позитивну відповідь на це питання. Причому, помітним є зростання сприйняття суспільною свідомістю неоднорідності країни, протиріч між регіонами. У порівнянні даних опитувань, проведених Центром імені О. Разумкова та Фондом “Демократичні ініціативи” по всій країні в грудні 2013 р. та у березні 2014 р., частка громадян, які сприймають наявність глибоких протиріч між регіонами України, здатних призвести до роз’єднання країни, збільшилась майже на 10 % (з 23% у грудні 2013р. до 32 % у березні поточного року). Таке збільшення відбулось за період Євромайдану та формування нової влади в країні” [5].

Не викликає сумнівів те, що серед основних чинників, які визначають зміст і форми вияву, вектори спрямованості соціальної активності, є самоідентифікація індивідів та домінуючі у певних великих групах колективні ідентифікації (в нашому випадку мова йде про населення регіонів). Дослідження соціологів Львівського національного університету ім. І. Франка дало можливість зафіксувати факт усталеності та стабільності домінуючих ідентичностей населення Львова: “...протягом усіх згаданих вище хвиль опитувань 1994–2015 рр. [3; 4, с. 8–19] перелік ідентичностей практично не змінювався. Усі ці роки зазначений перелік очолювала *українська ідентичність* (мається на увазі етнічна); друге місце займала *ідентичність мешканця Львова*, яку на цій позиції у 2010 та 2015 рр. змінила нововведена *ідентичність громадянина України*. Третю позицію впродовж усіх років опитування займала *гендерна ідентичність*. На четвертій і п’ятій сходинці спочатку перебували *ідентичності греко-католика та представника Західного регіону*; в останніх двох хвилях опитування ця остання (*регіональна ідентичність мешканця свого регіону*) виходить із переліку головних і замінюється *гендерною ідентичністю* та ототожненням себе з мешканцем м. Львова при загальному пониженні у 2015р. рейтингу *релігійної ідентичності*” [4, с. 12]. За цей же час ідентитети населення донецького регіону та м. Донецька зокрема піддалися істотним та, що особливо характерно, суперечливим трансформаціям: якщо для 1994–2010 рр., властивий “... поступовий, але виразний рух у напрямку формування такої інтегральної особистісної ідентифікаційної моделі, в якій зростала питома вага проукраїнських спроб самоотожнення, а у 2010 р. – й громадянських, коли на перше місце виходить *ідентичність*

“громадянин України”, то після введення російських військ на перші місця виходять *гендерна та локальна/регіональна ідентичності*”, а “... місце української етнічної ідентичності займає російська, яка до того ніколи не була у провідній шістці найбільш опуклих ідентичностей донецьких респондентів (за даними дослідження, проведеного в окупованому Донецьку 2015 р.). Зникає з цього рейтингу й ідентичність громадянина України. Особливо стрімким було падіння цієї громадянської ідентичності з 51,9% у 2010 р. до 7,1 % п’ять років по тому” [4, с. 12–13]. Результати опитування луганських дослідників також підтверджують той факт, що “...роки незалежності України були роками значної проблематизації ідентичностей жителів Донбасу. Ідентичності донеччан були динамічнішими у порівнянні з ідентичностями львів’ян” [3, с. 7]. На наш погляд, такого роду трансформації вказують на низку цікавих та симптоматичних феноменів, які не були підкреслені в аналітичних публікаціях за матеріалами обох досліджень:

- по-перше, це нестійкість, а отже, і недостатня сформованість ідентичностей донеччан, на відміну від зазначених авторами дослідження усталених ідентичностей галичан, у яких не лише зберігся весь набір ідентитетів, але і практично не змінилася їх ієрархія протягом періоду дослідження у двадцять один рік, який супроводжувався суперечливими змінами у соціальному просторі країни та затяжною системною кризою;
- по-друге, піддатливість та готовність населення донецького регіону пасивно пристосовуватися до глобальних політичних та макросоціальних змін. Вони далеко не завжди відчують себе суб’єктами принципово важливих процесів, навіть незважаючи на інтенсивність пропагандистських кампаній “нових республік” (маються на увазі так звані ДНР та ЛНР), в яких їхні “громадяни” виставляються основною рушійною силою сепаратистських процесів, “творення нового устрою”. В таких умовах значна кількість донеччан, розуміючи свій мінімальний рівень громадсько-політичної суб’єктності, свідомо дистанціюється від того, що відбувається у їхньому регіоні. Очевидним свідченням відмови донеччан від свідомої громадської активності, а отже – готовності пасивно підлаштовуватися під вимоги тих, хто на цей момент заявив свої претензії на контроль над ситуацією в регіоні, на наш погляд, є зміна у них на першій позиції в 2015 р. *громадянських ідентичностей на гендерні*, – пов’язані із приватним, а не громадським життям їхніх носіїв. Це, на нашу думку, є свідченнями вибору значною частиною населення Донеччини традиційної і давно апробованої моделі виживання у кризових ситуаціях, базованої на принципі “моя хата скраю і я нічого не знаю”.

Ці наші попередні висновки виступають радше в ролі гіпотез та вимагають належної перевірки, проте мають право на існування і, на нашу думку, принаймні частково, пояснюють процеси, які відбулися на Донбасі в останні роки.

Власне ця пасивність і готовність адаптуватися до будь-яких змін, а особливо коли ці зміни нав’язуються силою зброї та отримують належне пропагандистське забезпечення, стали одними із детермінант ситуації на Донбасі в 2014 році. Суміш залишків радянських міфів на фоні неефективності, а за умов режиму президента В. Януковича, – і відкритої злочинності, дій української центральної влади, яка для утримання контролю

над країною заручилася не лише підтримкою частини регіональних олігархічних кланів, але і правлячих кіл Російської Федерації¹, виявилася вибухонебезпечною. Тим більше, що перші паростки протистояння центральній київській владі та ознаки сепаратизму і у західному регіоні країни і на Донбасі вже виявлялися раніше та не отримали належної відсічі центральних державних структур, а також помітних формувань громадянського суспільства. Найбільш відомими і особливо небезпечними, з огляду на необхідність утвердження єдності та соборності України, стали рухи, спровоковані невиваженими ідеями та діями певних громадсько-політичних діячів, або сформовані в результаті їх свідомих деструктивних впливів. Зауважимо, що ці явища мали місце в обох “полюсових” регіонах, хоча особливо драматичного розмаху набули на Півдні та Сході.

На наш погляд, можна виділити певні загрози монолітності країни, породжених різними видами регіоналістських та іредентистських течій, які за певних умов можуть трансформуватися і у сепаратистські.

Їх прикладами у випадку України є: по-перше, спроби реконструкції певних історичних локальних спільнот та формування на їх основі не лише культурницьких, але і громадсько-політичних рухів: русинські течії на Закарпатті, історико-культурницькі експерименти з поновлення галицької спільноти, яка “азнала поразки в результаті завоювання галицького князівства волинськими агресорами в XIII ст.” та інші подібні. Логічним висновком з такої ситуації є думка, висловлена івано-франківським письменником Т. Прохазьком: “Українська імперія достатньо велика, різноманітна і суперечлива, щоб створити кілька українських держав. Кожна з них могла б бути неповторною, самодостатньою і спокійною” [9]. І хоча, на думку відомого науковця та громадського діяча Т. Возняка, галицький сепаратизм є не більше, ніж “кабінетна гра” тих, хто любить “поестетствувати в затишних кав’ярнях” [13], він, незважаючи на нині маргінальне становище навіть у Галичині, самою своєю присутністю в інтелектуальному просторі країни вносить елемент дестабілізації, який, за певних умов, може наростити свій руйнівний потенціал; по-друге, це конструювання нових ідентичностей територіально-поселенського і підкреслено неетнічного характеру: так званих Автономної Південно-Східної Української Республіки, самоврядної території Новоросійський край тощо. Ідея створення автономного утворення на базі кількох східних та південних областей в ході президентської кампанії 2004 р., саркастично іменованого його противниками ПіСУАР-ом², з’явилася як результат реакції сепаратистськи налаштованих політичних еліт ряду областей Півдня та Сходу на перебіг президентської кампанії 2004 року та Помаранчеву революцію. Початок подіям поклала сесія Луганської обласної ради, яка 26 листопада 2004 р. ухвалила рішення про створення Автономної Південно-Східної Української Республіки та звернулася із проханням про допомогу до президента Ро-

¹ Хорошковський В. І. – голова Служби безпеки України за часів президентства В. Януковича був громадянином Росії, вів бізнес та проживав в Росії; Лебедєв П. В. – громадянин Росії, міністр оборони України за часів президентства В. Януковича (з 2012 по 27 лютого 2014).

² Південно-Східна Українська Автономна Республіка (ПСУАР) – проект автономного утворення з південних і східних областей України, у часи Помаранчевої революції 2004 року.

сійської Федерації В. Путіна. Тоді ж резолюція з вимогою визнання міста Одеси й усієї Одеської області самоврядною територією “Новоросійський край” була прийнята на зборах проросійських активістів в Одесі, а 28 листопада в Северодонецьку прихильники В. Януковича провели так званий “Всеукраїнський з’їзд народних депутатів і депутатів місцевих рад”, на якому визнали легітимним його обрання на посаду Президента України. У випадку обрання на цю посаду В. Ющенка було вирішено наполягати на проведенні референдуму щодо зміни адміністративно-територіального устрою України та створенні власного псевдодержавного утворення.

Після перемоги на президентських виборах В. Ющенка у його команді достатньо швидко пройшов розкол, який закінчився фактичним реваншем сепаратистськи та проросійськи налаштованих сил. Жоден із учасників Северодонецького з’їзду не був притягнутий до відповідальності, що, цілком очевидно, утвердило їх у почутті власної правоти та безкарності. Відсутність належної реакції державних органів України на такого роду, нібито маргінального характеру, сепаратистські експерименти стала однією з причин їхнього повторення у набагато більшому масштабі завдяки посиленню проросійських сил у часи президентства В. Януковича та прямому втручання Російської Федерації в 2014 році.

Заслугує уваги можливість потужного наростання загрози різного роду іредентистських, регіоналістських, зокрема тих, що мають культурницьке забарвлення, рухів для монолітності країни, особливо при стимулюванні ззовні зацікавленими державними структурами сусідніх країн. Варто зазначити, що іредентистські рухи часто ініціюються правлячою елітою національної держави, з титульним етносом якої ідентифікує себе іредента – група, що прагне воз’єднатися з одержавленою більшістю. Важко уявити ситуацію, коли іредентистський рух досяг би своєї мети без явної або хоча б прихованої підтримки ззовні. Анексія Росією українського Криму та захоплення нею частини Донбасу є прикладом цілеспрямованої довготривалої розбудови “русского мира” у свідомості жителів цього регіону (серед яких високий відсоток етнічних росіян, русифікованих українців та осіб з невизначеною етнокультурною ідентичністю/“советский человек”) за посередництвом пропаганди, підривної діяльності проросійськи налаштованих регіональних еліт. Стає зрозумілим, що одного тільки бажання зовнішнього актора мобілізувати “співвітчизників” для відторгнення території також очевидно не достатньо. В цьому відношенні нині особливо гострою стала ситуація із угорською та румунською національними меншинами, які компактно проживають у Закарпатті та на Буковині. Прийняття в Україні закону “Про освіту”, 7-ма стаття якого передбачає впровадження у державних школах викладання предметів українською мовою, починаючи із п’ятого року навчання із поступовим збільшенням їхньої кількості¹, спровокувало хвилю незадоволення в середовищі зазначених меншин. Впровадження таких заходів українською державою викликала нинішня ситуація в освітньому просторі країни, коли близько 100 % випускників деяких шкіл Закарпаття не змогли скласти державного зовнішнього тестування з української мови та історії України [1].

¹ В Україні протягом багатьох років етнічні меншини користувалися правом навчання у державних освітніх закладах рідною мовою. Найбільш розвинена навчальна інфраструктура була вибудована угорцями Закарпаття. Вона включає освітні установи всіх рівнів: від дошкільної освіти до вищих навчальних закладів.

Цілков очевидно, і це було підтверджено у висновках Венеційської комісії, що такий захід відповідає нормам законодавства європейських країн, є цілком виправданий, покликаний розширювати права національних меншин, сприяти їхній інтеграції у соціокультурний та політичний простір країни. Проте реакція найвищих державних посадових осіб Угорщини та Румунії на спроби української влади інтегрувати етнічні меншини стала вкрай негативною і підтримує тенденції до їхньої самоізоляції, які мають місце у частині цих меншин. Специфічною особливістю етнополітичної ситуації в Україні є використання етнічного чинника регіональними елітами з метою політичної мобілізації населення регіонів. Конституювання (суб)етнічних ознак жителів певного регіону служить соціокультурним підґрунтям консолідації територіальних спільнот та є певним компенсаційним механізмом, що дає змогу почувати себе у відносній безпеці в “рідному” середовищі в умовах тотальної недовіри до владних інституцій на загальнонаціональному рівні. Проте, з іншого боку, створює небезпеку для загальнонаціональної консолідації, адже сприяє міжрегіональному протистоянню, протистоянню між центром та регіонами, провокує сепаратизм.

Особливої актуальності ця проблема набуває, коли етно-, мовно-, соціокультурні ідентичності політизуються, набуваючи ознак конфронтації “свій – чужий”. Проблема полягає у тому, що саме на ґрунті такого конфлікту нині модифікуються і відновлюються давні міфи, які, власне, і поляризують український соціум. Зокрема, це опозиція між Заходом і Сходом, між різними історичними реаліями, світоглядами й соціокультурними ідентичностями, політичними симпатіями та переконаннями жителів цих регіонів.

Як ще одну загрозу монолітності країни можна потрактувати і штучне конструювання псевдоетнічних ідентичностей та формування на їхній основі “державних” формувань. Інколи такі рухи “неоменшин” набувають в Україні достатньо химерних форм. Їх присутність в соціальному просторі також традиційно ігнорується владою, або сприймається як звичайне дивацтво маргіналів. Зразком такого роду утворення може бути самопроголошене в одному з сіл Чернігівщини (центрального регіону України) “сударство” “титульного суверенного народу” навіть із такими атрибутами суверенності, як власний державний лідер, суд, консульства у інших населених пунктах України, гроші та паспорти. Реакція центральної влади на кількарічне існування цього квазідержавного утворення з’явилася лише в 2016 р. і була пов’язана, зокрема, зі спробами “суверенної влади сударства” вийти на ринок землі як самостійний не лише державно-адміністративний, але і господарський суб’єкт [2]. Незважаючи на заяву Служби безпеки України про ліквідацію цього утворення та відкриття разом із прокуратурою кримінальної справи у жовтні 2016 р. [6], “офіційний сайт сударства” продовжує функціонувати. На ньому і у 2018 році публікуються “офіційні” звернення “імператора” до вищих посадових осіб держави Україна [8].

Польський дослідник Б. Яловецький, характеризуючи регіоналізми, стверджує, що вони мають “різні обличчя: від почуття певної культурної відмінності і бажання відновлення цінностей меншин /культурного спадку, власного мистецтва, традиції, гастрономії і т. п. через бажання культивування власного діалекту, домагання рівних прав для себе у національній державі та загалом більшої справедливості до постулатів автономії чи навіть сепаратних прагнень. Коротко кажучи, можна стверджувати, що

на одному полюсі маємо справу з “фольклорним регіоналізмом”, а на другому з “політичним регіоналізмом” [14, с. 282–283].

На наш погляд, є сенс говорити не стільки про “фольклорний” та “політичний” регіоналізми як окремі форми цього явища, скільки про певні етапи чи фази розвитку принципово одного і того ж феномену. Зароджуючись як громадський культурницький рух, так звані регіоналізми у їх “культурницькому” чи “територіально-державному” варіантах мають шанси на певній стадії своєї життєдіяльності інституалізуватися як достатньо впливова політична сила, стати помітним політичним актором навіть на макросоціальному рівні. Цей процес йде особливо швидко, коли в нього втягуються не лише пересічні громадяни, “незалежні інтелектуали”, але коли такий новоутворений рух починає здобувати прихильників серед місцевих політиків, владних еліт, стимулюватися та спрямовуватися ними. Останні часто розглядають участь у регіональних рухах як шанс піднятися на загальнонаціональну політичну сцену, або, принаймні, частково компенсувати свій неуспіх на ній, дистанціювавшись від загальнодержавного політичного процесу і зосередившись “із патріотичних міркувань” на “ближчих, а отже і більш важливих” місцевих проблемах.

Подібні до русинських, галицьких, чернігівського “сударства” чи “спрямовані на збереження культурної самобутності угорської та румунської меншин” рухи потенційно можуть пройти у власному розвитку ті ж класичні фази: культурницько-просвітницьку – спроба набуття певної автономії на підставі утвердження власної ідентичності – претензії на повну самостійність, в т. ч. і з творенням власної державності.

Продовжуючи стадіальну характеристику регіоналізмів Б. Яловецького, можна сформулювати і завдання, які на цих стадіях реалізуються. Проте відразу зробимо суттєве зауваження: ці завдання можуть бути потрактованими саме так у двох випадках: по-перше, за умови, що еліти реальної чи штучно сконструйованої меншини ставлять перед собою стратегічне завдання – трансформувати первинно регіоналістично спрямований рух у відверто сепаратистський, або, по-друге, коли, керуючись внутрішньою логікою, рух регіоналістичний стихійно трансформується у сепаратистський. Цілком очевидно, що загроза проходження рухом усіх стадій та реалізація всіх виділених завдань на цих стадіях є суттєво більшою у випадку зі штучно сконструйованими “неоменшинами”, які, власне часто і конструюються певними силами для саме цього.

Перша стадія регіоналістичних рухів, яку Б. Яловецький називає “фольклорним регіоналізмом”, на наш погляд, може мати на меті інституалізацію меншини, яка включає формування її самобутнього образу, відповідної ідентичності та, відповідно, специфічних потреб. На другій - елітою меншини формулюється комплекс вимог, які виникають із специфічних потреб меншини і здійснюється пошук можливостей їхньої реалізації. При тому, і це особливо важливо для фіксування моменту, коли регіоналістичний рух переростає у сепаратистський, можливості для задоволення специфічних потреб меншини принципово шукаються поза межами соціополітичного та соціокультурного поля країни, в якій перебуває ця меншина.

Українські регіоналістичні рухи позірно мають багато спільного із аналогічними рухами у інших європейських країнах. Найбільш відомими прикладами з них нині є утворення мікродержавного типу Ліберленд (Сербія та Хорватія) [16], Кабудо із своєю

“колонією” у Польщі [15], автономістські рухи Сілезії [17], та у італійських регіонах Ломбардія і Венето тощо¹. Основними причинами, які спонукають їх, є економічні (прагнення до врахування їх внеску в державний бюджет країни та, відповідно, спрямування більшої частини прибутків на місцеві потреби), соціокультурні (бажання ретельнішого врахування специфічних потреб населення регіону, яке становить певну субетнічну групу). Частину з них, наприклад Ліберленд чи Кабуто, із певним допуском можна потрактувати як різновидність модного серед інтелектуалів дауншифтингу. Проте європейські регіоналістичні та сепаратистські рухи мають, принаймні, одну суттєву відмінність від українських – вони не стимулюються ззовні відповідними службами інших країн та не інспіруються ними, а отже їхньою основною метою не є “підігривання” державам-сусідам, спрямоване на руйнування суспільства, в якому вони з’являються.

В європейських країнах причинами регіоналізмів, як правило, є відновлення колишньої державності або прагнення до економічного добробуту. В результаті ці регіональні рухи прагнуть до більшої суб’єктності та самостійності, чи, принаймні, розширення автономії в межах існуючих державних утворень, а не до приєднання до іншої держави, котра і стимулює ці рухи. В Україні – це не лише прагнення приєднатися до іншої країни, але, і що особливо важливо – до країни, яка зробила інший цивілізаційний вибір, орієнтується на створення, збереження і консервацію химерної суміші імперського у варіантах царської Росії та СРСР, хоча і, принаймні зовнішньо та формально, модернізованого до вимог сучасного світу суспільства. Ця гібридність відображається і в означеннях суспільства, прийнятих його архітекторами та ідеологами: “євразійське”, з “керованою демократією” тощо.

Таким чином, зусилля, спрямовані на збереження єдності України, з повним правом можна трактувати як зусилля, спрямовані на захист і утвердження модерного суспільства у його європейському, чи ширше – західному цивілізаційному варіанті.

Висновки. Сепаратистські рухи, що нині актуалізувалися в Україні, є наслідком ігнорування та недооцінювання конфліктогенного потенціалу ряду регіонально локалізованих ідентичностей: реальних етнічних, субетнічних, чи штучно сконструйованих псевдоетнічних в їхньому найширшому розумінні. Серед останніх яскравими прикладами можуть бути “народ Криму”, “народ Донбасу”, чи “народ Новоросії”, які з’явилися в результаті роботи політичних та пропагандистських структур Росії. Етнокультурні відмінності (реальні, чи фантазійні), нашаровуючись на несприйняття дій центральної влади, підсилюючись як певними колами регіональних еліт, так і сусідніми державами, можуть стати передумовами сепаратизму, а отже, є загрозою цілісності держави. Результатом пошуку “близького свого” носіями “регіонально орієнтованих” ідентичностей часто є те, що власне “своїм” (не без “пояснень” зацікавлених структур сусідніх держав) постає не співгромадянин країни, в якій проживає носій такого роду

¹ Ми свідомо не беремо до уваги, наприклад, рух басків у Іспанії, оскільки він, по-перше, ініціюється реальною, а не штучно сконструйованою, етнічною спільнотою, по-друге, етнос басків свого часу володів власною суверенною державністю. Таким чином існують певні підстави вважати, що баски мають право на національне самовизначення, хоча ця проблема повинна бути врегульована відповідно до законодавчого поля Іспанії та ЄС, так як це було зроблено, наприклад, при розпаді Чехословацької республіки.

ідентичностей, а громадянин іншої, часто вороже налаштованої країни, що є носієм тих же, чи подібних мови, елементів культури, світогляду, тощо.

Досвід сучасної України демонструє очевидний факт: ігнорування владою та елітами країни реальних регіональних відмінностей із відповідними до них груповими та індивідуальними ідентичностями, недостатнє культивування в суспільстві об'єднаних ідентичностей, якими у сучасних плюралістичних суспільствах могли б стати власне громадянські у широкому їх розумінні ідентичності, а не вузько регіональні чи етнічні, створює загрозу розколу країни, істотних ускладнень у функціонуванні всього суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Знову про ЗНО: В окремих селах Закарпаття тести з української мови не склали 100% випускників [Електронний ресурс] // Mukachevo.net. 2017, 4 вересня – Режим доступу до ресурсу: <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/240617>. Дата звернення до ресурсу – 3.11.2017.
2. Как в Чернигове царь объявился [Електронний ресурс]. 2016, 16 червня – Режим доступу до ресурсу: <https://strana.ua/articles/special/17883-v-chernigove-nikak-perojmayut-fejkovogo-carya.html>. Дата звернення до ресурсу – 3.11.2017.
3. Кононов И., Хобта С., Щудло С. Донбас и Галичина в региональной системе Украины [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: www.academia.edu/1905128. Дата звернення до ресурсу – 2.11.2017.
4. Маланчук О., Черниш Н., Сусак В. Форсований вибір: ідентичності та постави до і після Майдану. Український соціум. 2016. № 4(59). С.8-19.
5. Матеріали круглого столу “Регіони України: що нас роз’єднує та що об’єднує?” – погляди соціологів”, ХНУ 18.04.14. [Електронний ресурс]. - Режим доступу до ресурсу: <http://www.soc.univ.kiev.ua/uk/news/materiali-kruglogo-stolu-regioni-ukrayini-shcho-nas-roziednuie-ta-shcho-obiednuie-poglyadi>. Дата звернення до ресурсу – 15.11.2017.
6. “Титульный суверенный народ Украины”: СБУ ликвидировала псевдогосударство в Черниговской [Електронний ресурс] // РБК-Україна. 2016, 20 жовтня – Режим доступу до ресурсу: <https://styler.rbc.ua/rus/zhizn/titulnyu-suverennyu-narod-ukrainy-sbulikvidirovala-1476977388.html>. Дата звернення до ресурсу – 3.11.2017.
7. Общество без доверия / под редакцией Е. Головахи, Н. Костенко, С. Макеева. К.: Институтсоциологии НАН Украины, 2014. 338 с.
8. Офіційний сайт Титульного Суверенного Народу України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://tspu.congres-spu.info/> Дата звернення до ресурсу – 3.11.2017.
9. Прохазько Т. Вади українського імперіалізму. Галицький кореспондент. 2008, 24 січня.
10. Результати національних щорічних моніторингових опитувань 1992-2016 рр. Таблиці. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. – 2014. – Вип. 1(2). – С. 13–151.
11. Макеєв С., Оксамитна С., Домаранська А., Іванов О., Костюченко Т., Малиш Л., Марценюк Т., Стукало С. Стан сингулярності: соціальні структури, ситуації, повсякденні практики. За ред. С. Макеєва і С. Оксамитної. К. : НаУКМА, 2017. 180 с.
12. Стегній А., Чурилов М. Регіоналізм в Україні як об’єкт соціологічного дослідження. К.: 1998. 217 с.
13. Яремчук О. Тарас Возняк: “Галицький сепаратизм – не більше ніж кабінетна гра”. Всеукраїнська газета “День”. 2014, 20 березня.

14. Jalowiecky B. Regionalizm. Encyklopedia Socjologii. T. 3. Warszawa, 2006. S. 282–283.
15. Kingdom of Kabuto [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://governmentkabuto.info/pl> Дата звернення до ресурсу – 3.11.2017.
16. Liberland [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://liberland.org/en/about/>. Дата звернення до ресурсу – 3.11.2017.
17. Ruch Autonomii Śląska (RAŚ) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://autonomia.pl/>. Дата звернення до ресурсу – 3.11.2017.
18. Table of Contents World Happiness Report 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2018/WHR_web.pdf. Дата звернення до ресурсу – 24.04.2018.

REFERENCES

1. Again about “ZNO”. Mukachevo.net, September 4, 2017. Accessed November 3, 2017, <http://www.mukachevo.net/ua/news/view/240617> [in Ukrainian]
2. Results of annual monitoring surveys. 1992-2016. (2016). Ukrainian society: monitoring of social changes. – Vol. 1(2). – 151 p. [in Ukrainian]
3. Makeyev S. et al. (2017) State of singularity: social structures, situations, everyday practices, Kyiv: NaUKMA, 2017, 180. [in Ukrainian]
4. Stehniy A., Churylov M. (1998) Regionalism in Ukraine as an object of sociological research. Kyiv, 217 p. [in Ukrainian]
5. Yaremchuk O. (2014) “Taras Voznyak: “Galician separatism - no more than a board game”. Den', March 20, accessed November 15, 2017. [in Ukrainian]
6. “Kingdom of Kabuto”, accessed November 3, 2017, <https://governmentkabuto.info/pl> [in Polish]
7. “Liberland”, accessed November 3, <https://liberland.org/en/about/> [in English]
8. “Ruch Autonomii Śląska (RAŚ)”, accessed November 3, 2017, <http://autonomia.pl/> [in Polish]
9. Table of Contents World Happiness Report (2018). Accessed April 24, 2018, https://s3.amazonaws.com/happiness-report/2018/WHR_web.pdf [in English]
10. How tsar appeared in Chernobyl (2016). June 16. Accessed November 3, 2017, <https://strana.ua/articles/special/17883-v-chernigove-nikak-ne-pojmayut-fejkovogo-carya.html> [in Russian]
11. Jalowiecky B. Regionalizm. Encyclopedia of sociology (2006). Vol 3. Warszawa. 2006. – Pp. 282-283. [in Polish]
12. Kononov Y., Khobta S., Shchudlo S. Donbas and Galicia in the regional system of Ukraine. Accessed November 2, 2017, www.academia.edu/1905128. [in Russian]
13. Malanchuk O., Chernish N., Susak V. The forced choice: identity and posture before and after the Maidan. Ukrainian socium. № 4(59) (2016): 8-19. [in Ukrainian]
14. Materials of conference on “Regions of Ukraine: what unites and disintegrates Ukraine?” – sotsiologists view. (2014) Kyiv, KHNU, 18.04.14. Accessed November 15, 2017, <http://www.soc.univ.kiev.ua/uk/news/materiali-kruglogo-stolu-regioni-ukrayini-shcho-nas-roziednuie-ta-shcho-obiednuie-poglyadir> [in Ukrainian]
15. Titul sovereign people of Ukraine. *RBC-Ukraine*. (2016). Accessed November 13, 2017, <https://styler.rbc.ua/rus/zhizn/titulnyy-suverenny-narod-ukrainy-sbulikvidirovala-1476977388.html> [in Ukrainian]
16. Society without trust (2014). Ed. by Ye. Holovakhy, N. Kostenko, S. Makeeva. Kyiv: Instytut sotsyolohyy NAN Ukrayny. – 338 p. [in Russian]

17. Official site of titular sovereign people of Ukraine. Accessed November 3, 2017, <http://tspu.congres-spu.info/> [in Ukrainian]
18. Prokhaz'ko T. (2008) Defects of Ukrainian imperialism. Hallician korespondent. Accessed November 15, 2017. [in Ukrainian].

NEW IDENTITY: THE REALITY OF PLURALISTIC SOCIETY, OR GAMES FOR DISUNITY

Savka V.

*Lviv Politechnic national university,
Konovalcya Str. 4, Lviv, 79013
savka123@ukr.net*

Shkoliar M.

*Lviv Politechnic national university,
Konovalcya Str. 4, Lviv, 79013
savka123@ukr.net*

The internal factors and externally inspired causes of the regionalist, irredentist and separatist movements in modern Ukraine are analyzed in this article. Among the threats to national security and the existence of the country as a whole, problems connected with the differences between ethno, linguistic, socio-cultural and other kinds of identities of inhabitants living in different regions are distinguished. In the conditions of unfavorable social climate in the state and total mistrust of power institutions, these differences are used both by certain circles of regional elites and neighboring states in order to provoke the split of the country.

The analysis of the whole complex of internal Ukrainian problems, which have been formed for a long time and became the factors of the formation of different, often opposite, identities of citizens in different regions of Ukraine is made. The tendencies of identities dynamics of Galicia and Donbass inhabitants were observed on the basis of the materials of empirical sociological research carried out during 1994–2015 by research groups from Lviv and Luhansk.

Variants of threats to the unity of the state, generated by various types of regionalist and irredentist trends are singled out. The forms of manifestation of centrifugal and separatist movements in modern Ukraine are described in a rather wide range, from fantasy micro-state entities (self-proclaimed “state” of the “title sovereign people” in one of the villages of Chernigiv oblast,) to the well-known separatist Donetsk and Luhansk pseudo-republics.

Attempts have been made to reconstruct certain historic local communities through the prism of possible threats to the integrity of the country as well as to formulate, on their basis, not only cultural but also socio-political movements that potentially can grow into separatist, with the claims to create their own statehood: Rusyn trends in Transcarpathia, historical and cultural experiments on the renovation of the Galician community, which “was defeated as a result of the Galician principality conquest by the Volyn aggressors in the 13th century” and others.

We made a comparison between the nature of the Ukrainian regionalist movements and similar movements in other European countries (Liberland, Kabuto, autonomous movements in Polish Silesia and in the Italian regions of Lombardy and Veneto). It is found that the causes of regionalism in Europe, as a rule, are the restoration of elements of the former statehood or the desire for economic well-being. As a result, these regional movements are striving for greater subjectivity and independence, for expanding autonomy within the existing state structures, but not for joining some other state, which stimulates these movements, as in the case of Russia having conquered the eastern territories of Ukraine and the Crimea.

The attention is focused on the fact that centrifugal, regional and irredentist movements, which are currently being active in Ukraine, are the result of ignoring and underestimating the conflict potential of a number of regionalized localized identities (real ethnic, subnational, or artificially constructed pseudo-ethnic) by the central authorities, the rejection of a number of government's actions, as well as propagandist activities of regional elites and neighboring states interested in weakening of the consolidating identities and, accordingly, violation of the integrity of the country.

The necessity of cultivating unifying identities in society is substantiated, and civilian identities in their broad sense are recognized as those potential unifying identities as opposed to regional or ethnic in modern pluralistic societies.

Key words: identity, regionalism, separatism, consolidation of society.

Стаття надійшла до редколегії 07.10.2018

Прийнята до друку 16.10.2018